

โดย เต็มธรรม สิทธิเลิศ

มักมีการกล่าวกันว่าวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) ว่าจะมีความคล้ายกับวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งสหภาพยุโรป (European Union : EU) อยู่มาก และอาจมีการใช้สหภาพยุโรปเป็นแม่แบบในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ การสร้างความแข็งแกร่งของภูมิภาค และการเพิ่มบทบาทในระบบเศรษฐกิจโลกอีกด้วย หากแต่อาเซียนมีบริบทที่แตกต่างจากสหภาพยุโรปในหลายด้าน อาทิ รูปแบบการรวมตัว และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ การเรียนรู้บทเรียนจากสหภาพยุโรปและนำมาปรับใช้กับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจึงเป็นประโยชน์ แต่ต้องกระทำด้วยความระมัดระวังและตระหนักถึงความแตกต่างที่มีอยู่

ความเป็นมาของการก่อตั้งและวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งของสหภาพยุโรปและประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนสามารถกล่าวโดยสังเขปได้ ดังนี้

สหภาพยุโรป มีการเริ่มต้นหลังสงครามโลก ครั้งที่ 2 ซึ่งยุโรปในขณะนั้นถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือยุโรปตะวันตกและยุโรปตะวันออก ต่างก็มีความเสี่ยงภัยจากสงคราม จึงเกิดมีแนวคิดที่ว่ายุโรปควรรวมตัวกันเพื่อรักษาสันติภาพ และเพิ่มบทบาททางเศรษฐกิจให้มากขึ้น เริ่มมี Schumann Declaration ในปี 1950 เพื่อเตรียมก่อตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็ก (European Coal and Steel Community : ECSC) เพื่อสร้างสันติภาพใหญ่ยุโรป และมีวัตถุประสงค์ในการรวมเอาทรัพยากรที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเข้ามาอยู่ในความควบคุมขององค์กร และได้บรรลุผลสำเร็จ

ต่อมาในปี 1951 โดยมีสถานะเป็นองค์กรระหว่างประเทศเหนือรัฐ (Supra-National International Organization) มีการบริหารงานและการตัดสินใจที่มีผลผูกพันรัฐสมาชิกให้ต้องปฏิบัติตาม ต่อมาในปี 1957 ได้มีการก่อตั้งประชาคม 2 สาขา คือ ประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community : EEC) และประชาคมพลังงานปรมาณูยุโรป (European Atomic Energy Community : EAEC) เพื่อขยายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ขยายตลาดรวม เคลื่อนย้ายเงินทุน แรงงาน สินค้าและบริการระหว่างกันได้โดยเสรีในอนาคต

ต่อมาประชาคมเศรษฐกิจยุโรปได้พัฒนาเป็นสหภาพศุลกากร (Customs Union) ในปี 1968 โดยประเทศสมาชิกมีการยกเลิกการเก็บภาษีศุลกากรระหว่างกันอย่างค่อยเป็นค่อยไป และใช้นโยบายการค้าร่วมกัน (Common Commercial Policy : CCP) และในปี 1993 ได้เรียกชื่อใหม่ว่าประชาคมยุโรป (European Community : EC) โดยมุ่งเน้นการเป็นตลาดรวม มีการเคลื่อนย้ายสินค้าบริการ ประชาชน และเงินทุนได้โดยเสรี และต่อมาจึงพัฒนามาเป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่เรียกว่าสหภาพยุโรป (European Union : EU) ปัจจุบัน มีสมาชิก 28 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรีย เบลเยียม บัลแกเรีย โครเอเชีย ไซปรัส สาธารณรัฐเช็ก เดนมาร์ก เอสโตเนีย

ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมนี กรีซ อังการี ไอร์แลนด์ อิตาลี ลัตเวีย ลิทัวเนีย ลักเซมเบิร์ก มอลตา เนเธอร์แลนด์ โปแลนด์ โปรตุเกส โรมาเนีย สโลวาเกีย สโลวีเนีย สเปน สวีเดน และสหราชอาณาจักร

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีจุดเริ่มต้นมาจากการก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน ในปี 1967 ซึ่งเป็นการรวมตัวกันแบบไม่เคร่งครัด ไม่มีสถานะเป็นองค์กรทางนิตินัย ยึดหลักความเท่าเทียมกัน ความร่วมมือที่เกิดขึ้นใช้หลักฉันทามติ ไม่แทรกแซงกิจการภายในของแต่ละประเทศภาคีสมาชิก ต่อมามีความตกลงการเปิดเสรีประชาคมอาเซียน (ASEAN Community : AC) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศในภูมิภาค มีสันติภาพ เสถียรภาพ และความมั่นคงทางการเมือง สร้างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ พัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรม การกินดีอยู่ดีของประชาชน บนหลักการพื้นฐานคือความเสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศภาคีสมาชิก

ประชาคมอาเซียนประกอบไปด้วย 3 เสาหลักสำคัญ คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน และเพื่อรับรองประชาคมอาเซียน ผู้นำอาเซียนได้มีการลงนามในกฎบัตรอาเซียนเมื่อปี 2007 เพื่อสร้างสภาพนิติบุคคลของอาเซียน และจัดโครงสร้างองค์กรโดยเน้นการสร้างนิติฐานะ (legal status) ในเวทีระหว่างประเทศให้กับอาเซียน (intergovernmental organization) โดยปัจจุบันมีสมาชิกทั้งสิ้น 10 ประเทศ ได้แก่ บรูไน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย เวียดนาม ลาว เมียนมา และกัมพูชา

เมื่อทำการวิเคราะห์ประชาคมอาเซียน และสหภาพยุโรป ทั้งในด้านโครงสร้าง รูปแบบการก่อตั้ง ลักษณะการรวมกลุ่ม และสภาพบังคับของรัฐสมาชิก จะพบประเด็นน่าสนใจบางประเด็น คือ (1) ด้านโครงสร้างและรูปแบบการก่อตั้งพบว่ามีความแตกต่างกัน กล่าวคือ สหภาพยุโรปมีการก่อตั้งองค์กรในรูปแบบขององค์กรระหว่างประเทศ ที่รัฐสมาชิกจะต้องยอมสละหรือถ่ายโอนอำนาจอธิปไตยให้กับองค์กร เพื่อทำหน้าที่ตัดสินใจแทนรัฐ ส่งผลให้เกิดเอกภาพและขับเคลื่อนไปได้อย่างรวดเร็ว ในขณะที่ประชาคมอาเซียนนั้นก่อตั้งองค์กรในรูปแบบที่รัฐสมาชิกแต่ละรัฐมีฐานะเท่าเทียมกัน และรักษาไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตย ส่งผลให้ขับเคลื่อนไปได้ช้า

(2) ด้านลักษณะการรวมกลุ่มของสหภาพยุโรปที่มีการดึงอำนาจอธิปไตยไปจากรัฐสมาชิก จึงส่งผลให้การดำเนินนโยบายขององค์กรกลายเป็นนโยบายรวมของรัฐสมาชิก ทำให้มีพลังในการต่อรองเนื่องจากเป็นการรวมตัวของประเทศที่พัฒนาแล้ว ในขณะที่ประชาคมอาเซียนแม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์ในการเพิ่มอำนาจการต่อรอง แต่ประชาคมอาเซียนเป็นการรวมตัวของสมาชิกที่เป็นประเทศกำลังพัฒนา และยังต้องพึ่งพิงประเทศมหาอำนาจอยู่มาก จึงยังไม่สามารถแสดงอำนาจต่อรองได้มากนัก

(3) ด้านสภาพบังคับของรัฐสมาชิก พบว่าสหภาพยุโรปมีระบบกฎหมายเฉพาะของตนเอง ได้แก่ ระบบกฎหมายยุโรป (European Legal System) ซึ่งมีผลผูกพันรัฐสมาชิกทั้งหมด และมีระบบศาลประชาคมเพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐสมาชิก ในขณะที่ประชาคมอาเซียนมีเพียงกฎบัตรอาเซียนที่ชี้แจงให้อำนาจกฎหมาย แต่ไม่ได้ผูกพันรัฐสมาชิก จึงส่งผลให้การทำตามข้อตกลงนั้นขึ้นอยู่กับรัฐสมาชิกว่าจะปฏิบัติตามหรือไม่ และหากเกิดข้อพิพาทระหว่างกันจะต้องนำข้อพิพาทไปที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หรือใช้วิธีการเจรจาทางการทูต

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่าแม้ว่าประชาคมอาเซียนและสหภาพยุโรปจะมีความคล้ายคลึงกันทางการรวมตัวเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ แต่เพราะรัฐสมาชิกของประชาคมอาเซียนมีความแตกต่างกันอย่างมาก ในด้านระบบการปกครอง เศรษฐกิจ การอาศัยพึ่งพิงมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ ทำให้อำนาจการต่อรองของประชาคมอาเซียนนั้นน้อยกว่าสหภาพยุโรป

นอกจากนี้ บทเรียนที่อาจสะท้อนภาพจากสหภาพยุโรปมาที่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน คือ (1) การที่บริษัทชั้นนำหันมาเน้นการทำธุรกิจหลักที่มีความถนัดมากขึ้นจากเดิมที่ทำธุรกิจหลายสาขา (2) การให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนา และการทำการโฆษณา

- (3) การขยายการลงทุนไปยังภูมิภาคอื่นมากขึ้น และ
(4) การปรับตัวให้เข้ากับภาวะการแข่งขันทางธุรกิจที่เพิ่มขึ้น
โดยเฉพาะความเสี่ยงที่เป็นผลตามมาจากการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ

ส่วนอาเซียน สำนักการประชาสัมพันธ์ต่างประเทศ
กรมประชาสัมพันธ์